

Ontwerpen en Proeven van Nederland.

DOOR

J. B. MOENS, Brussel.

(Vrij vertaald door Jonkh. VAN KINSCHOT, Domburg, lid No. 347 der »N. V. v. P.«, No. 163 der »B. P. C.« en No. 2001 van den »Germania-Ring«. *)

Verdere nadruk verboden zonder speciale machtiging van Schrijver en Vertaler.

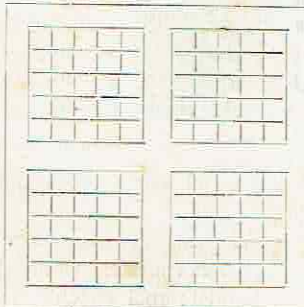

Nadat door de Nederlandsche Regeering het stelsel van frankering door zegels aangenomen was, wendde zij zich tot verkrijging van die zegels tot den graveur JACQUES WIENER te BRUSSEL, die juist even te voren aan de Belgische Regeering de keurig uitgevoerde eerste zegels had afgeleverd. De uitgifte in Nederland vond den 1ⁿ Januari 1852 plaats.

Daar men nog in 't geheel niet om verzamelaars dacht, was men tevreden met het drukken van het voorgestelde zegel ad 100 stuks in 4 groepen van 25 stuks, zwart op wit carton.

5 c., zwart op wit carton.

Opmerkingen. — Ieder die dit ontwerp, tevens proef, ziet, zal moeten toegeven, dat men moeilijk een fraaiere, fijner uitvoering zal vinden. Zoo slecht later de afdrukken werden, zoo fraai is het origineel. We moeten hier attent maken op de afwezigheid van den naam van het land en tevens op het feit dat deze 5 c. zwart, *echt*, nooit kan voorkomen met *roudom* een flinken, eenige centimeters breedte, daar de proefzegels in 4 groepen werden gedrukt, volgens nevenstaande afbeelding. 4 × 10 zegels kunnen dus randstukken vertoonen, 4 × 9 zegels niet. Het papier is waarschijnlijk geleverd door HONIG & Co. te Zaandam, daar het papier hetzelfde is als dat der Finsche omslagen, met het fabrieksmerk »Honig en Co.« en de Bourbonische leliën — particuliere merken van genoemde firma. — Buiten deze zwarte proeven, waarvan zich

*) De navolgende verhandeling, waarbij het gedrukte in gewoon lettertype, de vertaling van het *originele* stuk voorstelt en het klein gedrukte — de opmerkingen van den vertaler — is te vinden in het beroemd geworden »Festschrift der Berliner Philatelisten Club«, Januari 1898 te Berlijn verschenen. Na aanvraag mijnerzijds, werd ik door den schrijver — eeredid der N. V. v. P. — *speciaal* gemachtigd, deze zeer interessante verhandeling voor het Nederlandsch Tijdschrift te vertalen. Onze welgemeenden dank hiervoor aan den Schrijver!

Moge hij door deze overbrenging in onze taal, ook het zijne bijdragen tot het aanleggen van eene ontwerpen- en proevenverzameling door leden der Nederlandsche Vereeniging van Postzegelverzamelaars!

(Naar »men« zegt is vroeger iets dergelijks omtrent de Nederlandsche proeven en ontwerpen in druk verschenen in 't Duitsch of Fransch. 't Juiste weet »men« echter niet meer.)

v. K.

enkele jaren geleden een 3/4 vel in handen van een bekenden handelaar bevond, bestaan, volgens mij verstrekte inlichtingen, op *gewatermerkt* papier, nog 4 blauwe zegels (5 c.) in diverse tinten, proeven, die juist vóór het drukken van de definitieve zegels gemaakt werden. De achterzijde van het papier is wit, de voorzijde toont de sporen van de verspreiding der kleurstof over de plaat. Eén van de tinten helt over naar het grijsgroene. Buitendien zijn er nog proefzegels ad 10 c., blauw, in 6 tinten. Daar dit *niet* de kleur is, waarin de 10 c. zegels werden uitgegeven, zijn deze natuurlijk niet de *laatste* proeven, zooals bij de 5 cent. Ofschoon voor 't oogenblik mij nog de bewijzen ontbreken, is het toch zeer waarschijnlijk dat, evenals van de 5 c. de *laatste* proeven in blauw bestaan, eveneens proeven van de 10 c. en de 15 c. aanwezig zijn, resp. in 't rood en in 't oranje. Het verschil tusschen de laatste proefdrukken en de drie definitieve drukken, is natuurlijk zeer moeilijk te definieeren.

Hoewel fraai, vielen de zegels langzamerhand al minder en minder in den smaak en werd daarom den graveur: J. W. KAISER, AMSTERDAM, opgedragen een ander type te vervaardigen, hetwelk veel minder fraai dan het voorgaande uitviel.

De invoering had op 12 Mei 1864 plaats.

Allereerst werd door den graveur van den oorspronkelijken stempel één afdruck in 't zwart gemaakt, zonder dat de waarde ingedeeld was.

Zonder waarde, zwart op wit carton.

Daarna werden de platen (10 rijen à 10 stuks) vervaardigd en ter betere beoordeeling, van elke waarde zwarte afdrukken op wit carton.

5, 10, 15 c., zwart op wit carton.

Bij de *type*-verandering was tevens sprake geweest van eene *kleur*-verandering, waarom tegelijkertijd aan den Minister ter keuring werden voorgelegd:

a. Op wit carton:

5 c. oranje; 5 c. rood. — 10 c. oranje; 10 c. blauw. — 15 c., blauw; 15 cent wijnrood.

b. Op dik wit papier:

10 c. olijfbruin, geelbruin, oranje, blauw, roestbruin, groen, geelgroen, violet.

c. Zwart op gekleurd papier, getand 12:

5 c., op donkerblauw, lichtbruin, chamois, grijs, geel, lila, oranje, stroogeel, lichtroze en groen.

10 c. op lichtblauw; 15 c. op wit carton.

De Heer Oscar Berger—Levrault, de welbekende

philatelist, meent dat, ongeveer terzelfder tijd, nog 4 of 5 ontwerpen in wapentype hebben bestaan, zoowel in koper- als in steendruk.

Opmerkingen. — Dit is dus een aangenomen ontwerp-proef. MOENS noemt 12 Mei 1864 als datum van invoering; volgens de officiële resolutie moet dit 13 Mei 1864 zijn. Vermelding verdient nog dat die resolutie spreekt van het opschrift »Postzegels» (Standaardwerk, deel I, p. 42 onderaan,) terwijl op de zegels slechts — en correct — »POST-ZEGEL» is te vinden. Voorts dien ik hier even terug te komen op hetgeen de heer BOHLMANN in het Tijdschrift, deel XII, p. 47, beweert. Daar wordt, in verband met de arceering, aangenomen dat de 10 cents oorspronkelijk geheel afgewerkt vervaardigd werd, daarna 10 met nauw aansluitende arceering verwijderd en daarvoor in de plaats gesteld respectievelijk 5 en 15 met nieuwe arceering. Uit het vorenstaande (MOENS) blijkt, dat dit niet geheel juist is. Er werd *niets* gereed gemaakt of afgewerkt. *) In het open hokje, links boven, werd later »5», »10», »15» met de noodige arceering geplaatst. Die bijarceering is bij de 10 c. fraaier en regelmatig uitgevallen dan bij de 5 en 15 c. Het wil mij toeschijnen, dat in het open vakje het eerst de »10» met veel geduld en toewijding is geplaatst. Daardoor die fijne, zuivere afwerking. Het geduld, bij de »10» getoond, was verdwenen bij de instelling van de »5» en de »15». Vandaar de minder zuivere bijwerking. Hierdoor wordt men ten opzichte van de eerste geheel afgewerkte waarde allicht op een dwaalspoor geleid.

De kleuren van het papier verschillen soms zeer, zeer weinig, zoodat hier verband lastig is de juiste kleur aan te wijzen.

Voor de afdeeling c. zou ik uit mijnne collectie nog een 5 c. zwart op licht blauw papier, getand 12, kunnen aanwijzen, terwijl mij nog bekend zijn:

d. zwart op gekleurd papier, ongetand:

5 c. op lichtblauw, blauwgroen, donkerblauw, lichtrose, bruin, chamois, geel, lichtlila, grijs, grijsbruin.

De laatstgenoemde koper- en steendrukproeven (zie 33 regels vroeger) zijn mij nog onbekend.

In den loop van Februari 1866 stelde J. VURTHEIM uit ROTTERDAM drie ontwerpen voor in koperdruk, vervaardigd bij J. ENSCHEDÉ & ZONEN te HAARLEM, welke firma sedert October 1866 met het drukken van de zegels belast was. Wij vinden die ontwerpen gedrukt op één strook dik wit papier. Het eerste is een ontwerp voor een 1 centzegel, bestemd voor dagbladen, het tweede voor een 5 cent en het derde voor Nederlandsch Indië, koningskop, naar rechts, waarde 5 cent. Dit ontwerp als tot N. I. behoorende valt buiten beschouwing.

De 1 cent, het eerste ontwerp op de strook, toont het wapen van Nederland in een ovaal, bovenaan »NEDERLAND» tusschen »1» en »1», onderaan »CENT» eveneens tusschen »1» en »1».

De 5 cent heeft in een verticaal gelijnd ovaal de buste van Koning Willem III, $\frac{3}{4}$ naar links. Boven »NEDERLAND» onder »5 CENTS», (onjuist met »S» geschreven). Formaat: Staande rechthoek; ondergrond: netwerk.

1^e Type: 1 c. zwart op dik wit papier.

2^e Type: 5 c. zwart op dik wit papier.

*) De eenige afdruk, zonder waarde-aanduiding, een unicum, bevindt zich in mijnne verzameling. K.

Van dit laatste ontwerp bestaat een afdruk van den oorspronkelijken stempel.

2^e Type: 5 c. zwart op wit carton.

Deze twee zijn dus ontwerpen, *geen* proeven, daar zij niet aangenomen werden.

Vermelding verdient, dat hier het woord »NEDERLAND» voor het eerst optreedt, terwijl de eerste afdruk van den origineelen stempel (dus niet van de plaat,) eene ruime omranding moet vertoonen.

CH. DERRIËY te PARIJS schijnt in 1866 een ontwerp, $\frac{3}{4}$ naar links en gelijkende op dat van VURTHEIM te hebben ingediend, ten einde typographisch te worden gedrukt; dit ontwerp is nooit afgewerkt; de afdrukken bleven bij den graveur.

Om iets te vinden, dat noch de groote kosten voor, noch den langen duur van vervaardiging van eene kopergravure met zich bracht en tóch de goedkeuring van den koning zou wegdragen, was eene niet gemakkelijke taak.

Juist omstreeks dien tijd had de vorengenoemde philatelist OSCAR BERGER—LEVRAULT, voor zijne drukkerij, ter wille van de uitgave van een boek met belangrijke gravures, het recht gekocht hiervoor eene graveerwijze met inwerking van bijtende zuren aan te wenden.

Dit was iets nieuws in dien tijd, terwijl deze wijze tevens het groote gemak opleverde, dat de gravure tot in de kleinste bijzonderheden met de meeste juistheid te voorschijn kwam, eene eigenschap bij hout- of kopergravuren niet te bereiken.

Daar BERGER—LEVRAULT en den Hoofddirecteur der Posterijen en één van de chefs der firma ENSCHEDÉ persoonlijk kende en zijn raad bij diverse aangelegenheden reeds vroeger was ingeroepen, stelde deze bij brief, dato 15 Februari 1866 voor, de vorenstaande wijze van graveeren te benutten. Mocht het mislukken, welnu, dan waren de kosten niet hoog geweest, terwijl daar tegenover het voordeel stond, eveneens voor weinige kosten 5 of 6 ontwerpen ter goedkeuring voor te leggen, terwijl dan later van het gekozene een gravure op koper kon worden gemaakt.

BERGER—LEVRAULT liet daarop zeer oppervlakkig 2 ontwerpen maken, echter zonder veel kosten, daar hij niet officieel tot het indienen van ontwerpen was aangezocht.

De beide bovenstaande afbeeldingen geven de ontwerpen weêr. Zij werden gedrukt op wit papier in de navolgende kleuren:

blauw, lichtblauw, bruin, lichtbruin, roodbruin, geel, lila, zwart, oranje, rose, karmijnrood, helderroose, lichtgroen, donkergroen en violet, en in klein aantal à 10 centimes per stuk verkocht.

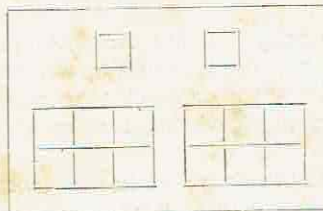
Met het oog op zijne philatelistische onderzoekingen, bestelde de ontwerper eene buitengewone oplage, ten

einde zich rekenschap te geven, hoe de ontwerpen, gedrukt op gekleurd papier, zouden voldoen.

Deze serie, legendoordig niet meer te vinden, werd door hem aan eenige vrienden en aan slechts enkele postadministraties aangeboden.

Opmerkingen. — Beiden zijn dus eveneens ontwerpen.

De plaatsing op de vellen, bedrukt met 14 stuks, is als hiernaevens aangegeven.

LEVRALVT «introuvable» is, kan ik hierbij verklaren, dat deze serie zich in mijne ontwerpen-verzameling bevindt, met 15 exemplaren van de 5 en 19 van de 10 cent.

In Augustus 1866 trad als voorsteller van 2 andere ontwerpen in Koningstype op: J. NUSSE, te DUSSELDORF.

Het eerste niet aangenomen type, toont den kop op effen grond met witte letters; zonder aanduiding van de waarde; op koper gegraveerd en gedrukt te Haarlem.

Zonder waarde, zwart op wit.

Op last van onzen Hoofddirecteur der Posterijen, zorgvuldiger gedrukt te Straatsburg, verscheen dit type nog op wit papier in de navolgende kleuren: blauw, groenblauw, donkergroen en groen.

Het tweede aangenomen type werd op 1 October 1867 uitgegeven.

Dit was het eerst op de Parijsche tentoonstelling te zien en bestaat in de volgende proefdrukken:

1°. De ondergrond heeft nog niet de schuinsh loopende streepen van de definitieve zegels en de buitenhoeken toonen verticale lijnen in plaats van een effen grond. Gedrukt van den oorspronkelijken stempel:

5 c., zwart op wit carton.

2°. Afgewerkt type, gedrukt:

a. Op wit perkament papier, van den oorspronkelijken stempel en in de kleuren voor de verschillende waarden gekozen:

5 c., roestbruin, goud, blauw, rood, groen, violet.

b. Op wit carton:

10 c., zwart.

3°. Gedrukt van de plaat (100 zegels) op wit papier:
5 c., zwart; 20 c., helderrood, roestbruin;
10 c., leikleur, geelbruin, 25 c., blauw, helderrood;
goudgeel, zwart, geelgroen, violet; 50 c., geelgroen;
15 c., helderviolet;

4°. Dezelfden, getand 12 en gegomd:

5 c., zwart; 25 c., blauw,
10 c., zwart; 25 c., helderrood.

Deze 25 cent, helderrood, waarvan de kleur precies gelijk is aan die van het legendoordig in gebruik zijnde 10 c. zegel, heeft de Heer MOENS verkocht als proef. Nadien werd door hem het zegel op brief gevonden, met allen vereischten waarborg dat het zegel door de post als echt was aangezien en dus een foutdruk was!!!

Opmerkingen. — De zegels zonder waarde-aanduiding zijn dus ontwerpen, eveneens het hier achter »1c« genoemde. De overigen zijn proeven.

Het schijnt dat het zoogenaamde »type 1867« een lievelingstype was, want zooals we later zullen zien, komt iets dusdanigs nog enkele keeren terug en veroorzaakt daardoor bij vele liefhebbers een grenzeloze verwarring. Het zou mij geenszins verwonderen, dat de administratie een algemeen type aangegeven heeft, t. w.: de Koningskop in cirkel, Grieksche rand en de woorden »Nederland« en »Cents«.

Die voorstellingen moesten zeker op het ontwerp voorkomen. De rest werd aan H.H. ontwerpers overgelaten.

Voorreest bestaan nog de proeven in hunne werkelijke kleuren, maar ongetand.

5 c., blauw; 20 c., groen;
10 c., rood; 25 c., violet;
15 c., bruin; 50 c., goud.

Deze serie werd in het Aprilnummer van den »London Philatelist« met uitzondering van de 15 c., dus slechts 5 zegels, voor f 42.— aangeboden!!!

Vooris vind ik terzelfder plaatse:

1e. een afdruk van de matrij, dus met ruimen rand: 5 c. roestbruin op carton.

2e. een zelfden afdruk: 5 cent, groen op groot carton, aan de zijden

rondhoekig verhoogd

, welk stuk indertijd aan den Mi-

nister ter goedkeuring is voorgelegd. Dit zijn dus twee stuks op carton, eene soort niet in de voorgaande opstelling genoemd. Na aanvraag mijnerzijds schreef MOENS mij, dat de serie ook op carton voorkomt, hiernaar zou a. moeten vervallen en gelezen worden:

a. 1: op perkament papier enz. (zie hierboven a);

2: op wit carton: 5 c. roestbruin, goud, blauw, rood, groen, violet.

Zekerheid hiervoor heb ik niet, hoewel ik de waarschijnlijkheid aanneem door de aanwezigheid van de beide vorengenoemde stukken in mijne verzameling.

Toch is het mogelijk, dat de proeven op carton met flinken rand uitknipsels zijn van de proeven op groot carton (zie hiervoren.)

En nu die slotredeneering omtrent die 10 c.

. . . . . Dat doorgaan op brief gebeurt wel meer, maar daarom is 't nog geen foutdruk! Het is hoogstens een proef, niet officieel als frankerzegel uitgegeven, maar wél als zoodanig gebruikt of . . . met opzet afgestempeld. (Wordt vervolgd.)

Ontwerpen en Proeven van Nederland.

DOOR

J. B. MOENS, Brussel.

(Vrij vertaald door Jonkheer C. Ph. L. VAN KINSCHOT, Domburg, lid No. 347 der »N. V. v. P.», No. 163 der »B. P. C.» en No. 2001 van den »Germania-Ring».)

Verdere nadruk verboden zonder speciale machtiging van Schrijver en Vertaler.

(Vervolg en slot van blz. 54.)

J. NUSSEER kwam in November 1866 weêr met twee ontwerpen te voorschijn. Het waren kopergravures en het type herinnerde aan dat van 1869. Deze keer had hij geen succes. Ziehier de beide typen:

Zooals U ziet, zijn »NEDERLAND» en »1 CENT» dikker en kleiner dan bij de definitieve zegels.

1^e Type. — a. De eikentakken raken de door een klein kruis gedekte kroon.

b. Paarlen en strik zijn wit.

Gedrukt van den oorspronkelijken zegelstempel:

1 cent, zwart op wit carton.

2^e Type. — a. De takken zijn rechter dan in type 1 en raken de nu met een grooter kruis gedekte kroon niet.

b. Paarlen en strik zijn van puntjes voorzien.

Gedrukt van den oorspronkelijken zegelstempel:

1 cent, zwart op dik wit papier.

1 cent, zwart op zeer dun wit papier.

Er zijn ook ontwerpen van de 1½ en 2 cent, die wij echter niet hebben gezien.

Opmerkingen. — Allen deze zijn ontwerpen. Alleenlijk van den eersten zegelstempel afgedrukt, hebben zij, of beter gezegd, moesten zij, om volmaakt te zijn, een ruimen rand toonen.

In Juli 1867 komt E. VERMORCKEN te BRUSSEL met een nieuw ontwerp, nu meer gelijkende op de definitieve zegels van 1869. »NEDERLAND» is verder van den cirkel verwijderd, »1 CENT» is kleiner, de »1» heeft een ophaal, de paarlen zijn 'n weinig geschaduw, de strik is grooter, het kruis zwaarder, en de takken zijn links voller en rechts meer gebogen. Het geheel is in afmeting ½ m.M. kleiner.

Typographie, gedrukt van den oorspronkelijken zegelstempel:

1 cent, zwart op dik wit papier;

1 cent, zwart op zijdeachtig wit papier.

Opmerking. — Dus weder een ontwerp. Het moge hier opmerking verdienen, dat ênde twee ontwerpen Nusseer (November 1866) en het ontwerp Vermorcken (Juli 1867), en het hierna te noemen 3^e ontwerp Nusseer (1867) zoo enorm veel van elkaar hebben. *) Het eenige meldenswaardige verschil zijn de meer of minder gebogene dikkere of dunner takken en de letters, overigens is de uitvoering, tot zelfs in de hoekversieringen, bijna gelijk.

In Juli 1867 komen nog eenige ontwerpen van J. VURTHEIM, ROTTERDAM, achteraan. Zij hebben veel van het aangenomen type. De kop, op gladden grond, doet denken aan iemand, behoorende tot de »plathoofdigen»; het oog is goed, haar en baard zijn fijn uitgewerkt en krullend, en de binnenhoeken horizontaal gelijnd.

Ze komen voor:

a. Met gekleurden buitenrand, onafgewerkte hoekornamenten en Grieksche lijsten; achtergrond, tusschen cirkel en rand, effen in plaats van gelijnd; letter op gekleurden grond.

Zonder waarde: zwart op grijswit;

id. : zwart op zeer dun wit;

id. : groen op wit.

b. Geheel afgewerkt met letters op witten grond. Gedrukt met 2 van elkaar verwijderd staande stempels op groot papier.

5 c., karmijn op dik wit; | 5 c., karmijn op dik rose;

5 c., groen » » » ; | 5 c., zwart op zijdeachtig wit.

Het tweede type is beter; de achtergrond gekruist;

*) Zie hieromtrent mijne opinie, bij vorige ontwerpen geopenbaard. v. K.

de opschriften op witten grond en de hoeken horizontaal gelijkend zooals bij het eerste type.

Hiervan zijn gedrukt :

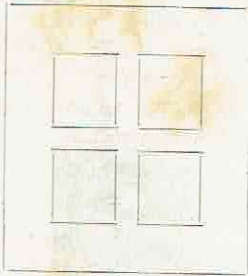
1. — a. Van den oorspronkelijken stempel, met onafgewerkte bovenhoeken :

- 5 c., zwart op wit papier;
- 5 c., zwart op zijdeachtig wit papier.

b. De hoeken geheel afgewerkt :

- 5 c., zwart op zijdeachtig wit papier.

2. — Gedrukt per 4 exemplaren op 2 rijen :

a. Dik wit papier :

- 5 c., blauw, donkerblauw, karmijn, zwart, lichtblauw en rood.

b. Gekleurd papier :

- 5 c., karmijnen rood op rose; 5 c., blauw op azuur;
- 5 c., » op geel; 5 c., donkerblauw op azuur;
- 5 c., blauw op groen; 5 c., karmijn op azuur » *bâtonné*.

Opmerkingen. — Alweder ontwerpen. Van het eerste type »b" vind ik bij mij nog een 5 c. zwart op dik wit papier en van het 2e type »b", de 5 c., rood op geel, zwart op chamois en zwart op lichtgroen.

Merkwaardig is de eigenaardige vorm der »5". 't Is eene »5", maar heeft zeer veel van eene mislukte »8."

Een nader ontwerp van J. NUSSE, DÜSSELDORF, is aangenomen en de uitvoering in typographie opgedragen aan de heeren VIREY (FRÈRES) te PARIJS, die het geheel in October 1867 afleverden. Wij kennen van dit type, in Juni 1869 in omloop gebracht :

1. — Gedrukt van den oorspronkelijken zegelstempel :
  - 2 c., zwart op dik wit papier.
2. — Gedrukt van de plaat :
  - a. Wit papier :
    - 1/2 c., donkergeelbruin, lichtroodbruin, blauw, vleeschkleur, geelbruin, lichtgeel, mauve, blauw, groen, geelgroen;
    - 1 c., blauw, donkerblauw, rood, vermiljoen, geelgroen;
    - 1 1/2 c., blauw, zwart, lichtblauw, rood, groen, lichtgroen;
    - 2 c., donkergeel;
    - 2 1/2 c., leikleur, geelbruin, lichtbruin, blauw, bruin, vleeschkleur, lila, mauve, zwart, groen, violet;

- b. Gekleurd papier :
  - 1 cent, bruinrood op oranje;
  - a. Wit carton, getand 14 :
    - 1/2 cent, zwart.

Voorbereiding tot den druk op gekleurd papier :
1 cent, zwartgrijs op rose.

Opmerkingen. — Allen deze zijn proeven, waarvan mij buitendien nog bekend zijn de

- 1 c., blauwgroen; en de
- 1 1/2 c., rose.

De 1/2 c., getand, is degene, die in den laatsten tijd meermalen op openbare veilingen voorkomt.

Dezelfde firma VIREY FRÈRES te PARIJS, werd opgedragen het type 1867 te vervangen door een ander in typographie. Ter zelfder tijd als de wapenproeven zond zij een ontwerp, gelijkende op dat van Nusser.

Kop van den Koning, maar jeugdiger, haar en baard slordig. Behalve deze kleinigheden gelijk het ontwerp op dat van Nusser en is keurig afgewerkt. Het kwam niet in koers.

Wij kennen slechts een proefdruk van den oorspronkelijken zegelstempel in 't zwart.

- 5 c., zwart op wit carton.

Opmerkingen. — Dus een ontwerp!

De firma J. M. VAN KEMPEN EN ZONEN te 's-GRAVENHAGE, stelde een zegel in wapentype voor.

Het ontwerp schijnt kans van slagen te hebben gehad, tenminste een plaat werd ervan gemaakt.

Wapen en schild, met groote kroon, vorm: vierkant met boven- en onderhoeken afgeplat. Het geheel door netwerk omzoomd. Opschrift: »POST-ZEGEL" links, »NEDERLAND" rechts; »5 CENTS" onder.

Gedrukt van de plaat, zwart op dik wit papier :
5 cents, zwart.

Opmerking. — Nog een ontwerp!

In 1869 legden J. ENSCHEDÉ EN ZONEN ook eenige ontwerpen voor, die gelukkig niet aangenomen werden.

Deze zijn :

1°. Wapen in cirkel met paalen, het type 1869 nabij komende :

Gedrukt van den oorspronkelijken zegelstempel:

a. De letters en cijfers zijn groot en dun, achtergrond verticaal gelijnd, de gebogen takken komen dicht bij de kroon; letters en cijfers in *enkelvoudige* lijnen, »CENTS" met slot »S".

b. De letters en cijfers zijn in 't algemeen kleiner dan op het voorgaande ontwerp; de achtergrond is verticaal gelijnd, de takken zijn dicht bij de kroon; letters en cijfers in *enkelvoudige* lijnen; »CENTS" met slot »S".

Deze 2 typen zijn ook te zamen op één strook papier (op eenigen afstand van elkaar) gedrukt.

1e en 2e Type: 5 cents, blauw, zwart op dik wit papier.

2e Type: Afzonderlijk gedrukt.

5 cents, blauw, mauve, zwart op dik wit papier.

2e Type: Gedrukt van de plaat.

a. Op wit papier:

5 cents, blauw, lichtblauw, mauve, zwart, karmijnrose, groen.

b. Op wit carton.

5 cents, geelbruin, rose, karmijn.

c. Op wit geglansd carton:

5 cents, blauw.

2^e Wapenteekening dezelfde; de opschriften en cijfers zijn hier *dubbel* gelijnd en de takken voller en verder van de kroon af.

1. Gedrukt van den oorspronkelijken zegelstempel, gekleurd op dik wit papier.

5 cents, geelbruin (in twee tinten,) blauw, geel, mauve, donkermauve, zwart, oranje, rose, groen.

2. Gedrukt van de plaat.

a. Op wit papier:

5 cents, blauw, karmijn, zwart, rose, groen.

b. Op wit carton:

5 cents, blauw, zwart.

Van dit laatste type bestaat eene hergraveering

De takken zijn hierbij rechter en verder van de kroon, links; de leeuw is grooter en staat meer recht op, »NEDERLAND" is uit *hoogere* dubbellijnige letters gevormd.

Hergraveering op wit carton:

5 cents, zwart, rose.

5 cents, zwart, rand groen.

5 cents, groen, rand zwart.

Opmerkingen. — Alweder ontwerpen. Veel bijzonder valt hiervan niet te zeggen. Alleen valt het op, dat ze weder op de ontwerpen van *Nusser*, enz. gelijken en alleen verschillen in dikkere en dunnere takken en letters, verschillen die later bij de proef- en ontwerpkaarten ook weer voorkomen. De 2 laatste zegels der hergraveering maken een vreemden indruk.

Bij de ontwerpen van J. VURTHEIM, ROTTERDAM, die nu volgen, krijgen wij het koptype terug, naar links, zeer middelmatig afgewerkt.

Er zijn 2 typen, beiden zonder waarde-aanduiding, naast elkander en van de oorspronkelijke stempels gedrukt.

1^e Type. — Kop op geruiten ondergrond, cirkel bestaat uit schakels.

2^e Type. — Kop op effen grond; cirkel bestaat uit paalen.

Op wit papier:

Zonder waarde, Blauw, bruin, vleeschkleur, grijslila, zwart, oker, oranje en groen.

Opmerkingen. — Deze behooren dus evenzoo tot de ontwerpen.

DELPierre te BRUSSEL, had gehoord, dat eene typeverandering van onze zegels gewenscht werd en zond toen (volgens zijn zeggen in 1869,) een ontwerp in. Dit ontwerp toonde de buste van Koning Willem III, $\frac{3}{4}$ naar links, in een cirkel; boven stond »NEDERLAND", onder »10 CENT", links en rechts »X"; het overige was versierd.

Hiervan bestaan, gedrukt van den oorspronkelijken stempel, in verschillende kleuren:

Op wit carton:

10 cent, geelbruin, bruin, karmijn, vleeschkleur, geel, blauw, lichtgroen.

Op gekleurd carton:

10 cent, zwart op geglansd blauw, chamois, rose.

Opmerkingen. — Dit zijn weder ontwerpen. Hoewel de gelijkens van Willem III wellicht iets te wenschen overlaat, zijn de ontwerpen eenig fraai. Onder de versieringen neemt eene eerste plaats in de W, met kroon er boven, in elk van de 4 hoeken. Het geheel maakt den indruk van een extra zorgvuldige bewerking, die te meer blijkt uit de in mijne verzameling aanwezige origineele penschetsteekening op carton met »10 CENTS" recht onderaan (ontwerp in boogvorm). Het middenstuk hier uitgesneden en vervangen door het middenstuk van een 10 c., 1867, gewone uitgifte, tot welk doel een geheel zegel van 10 c. (1867) aan de achterzijde van het ontwerp bevestigd is.

Van de eerst genoemde zegels bezit ik nog drie exemplaren:

twee op wit carton: zwart en grijs, en een op geglansd carton: zwart op groen.

De cartons hebben nevenstaand formaat:

In 1870 liet de firma J. ENSCHEDÉ EN ZONEN te HAARLEM, een ontwerp voor de portzegels maken. Waarden 5 en 10 cent. Later, in 1872, werden proeven van 25 en 50 cent

gemaakt, die echter, toen al de platen reeds gereed waren, *niet* in gebruik kwamen. Wij kennen als proeven, hiervan gedrukt:

5 en 10 (c.), bruin, karmijn, zwart, op wit, blauw, grijs, geel, oranje, rose en groen papier;

5 en 10 (c.), zwart op chamois;

25 en 50 (c.), zwart op zalmkleurig;

50 (c.), karmijn op zalmkleurig;

25 en 50 (c.), karmijn op grijs;

(De 50 c. is aan beide zijden bedrukt).

Opmerkingen. — Wat hier? Nu zitten we tamelijk wel vast met die proeven. Vooreerst de opsomming. Ik weet dat de eerste, van de 5 en 10 cent, juist is, daar ten eerste de 5 cent in die 21 kleuren bij mij compleet is, ten tweede eveneens de bruine en zwarte 10 cent, benevens eenige exemplaren van de karmijne soort op verschillend papier in mijn bezit zijn en ten derde enkele exemplaren onlangs te Utrecht te zien waren.

Alleen zou deze ongetande serie nog moeten aangevuld worden met de 25 (c.), karmijn op zalmkleurig.

Maar . . . er bestaan nog eene overweldigende massa *getande* proeven, in precies dezelfde uitvoering als de bovenstaande stukken. Waar moeten die heen?

Ik schreef erover en kreeg ten antwoord: «de ongetande soorten zijn van Nederland, de getande soorten van Nederlandsch Indië.»

Nu, als zoodanig heeft Moens het in de 7e uitgave van zijnen catalogus ook opgevat, althans we vinden daar bij Nederland *geen* getande exemplaren en bij Nederlandsch Indië beide soorten doorcen. Het zou mij echter niet verwonderen, zoo *al* de proeven, getand en ongetand, van 5, 10, 15, 25 en 50 cent, onder «Nederland en Nederlandsch-Indië» te rangschikken waren, want eene juiste splitsing is mijns inziens bijna niet mogelijk. — Toen wij in 1870 portzegels noodig hadden, wist men natuurlijk aan het Departement, dat ook portzegels voor Indië spoedig zouden volgen. Nu is 't zeer wel mogelijk dat bij, of korten tijd na de bestelling van proeven voor portzegels, gezegd is: «binnenkort hebben wij ze ook voor Indië noodig; maakt er dus maar wat bij. Nadat wij voor Nederland gekozen hebben, kunnen we onze keuze voor Indië doen.» Eene splitsing zou dan feitelijk onmogelijk zijn, reden waarom ik hieronder een overzicht geef van al de mij bekende proefportjes, zonder er op te letten voor welk van beide landen zij bestemd waren.

Ongetand: 5 en 10 cents.

bruin, karmijn en zwart	} op wit,	} = 42 stuks, of 21 van elke waarde.	
			» blauw,
			» grijs,
			» geel,
			» oranje,
	» rose,		
	» groen.		

5 en 10 c., zwart op chamois;
25 en 50 c., zwart op zalmkleurig;
25 en 50 c., karmijn op zalmkleurig;
25 en 50 c., zwart op grijs;
25 en 50 c., karmijn op grijs.

Getand: 5 c. en 10 c.

rood, blauw, lila, groen, lichtbruin, bruin en zwart	} op wit,	} = 84 exemplaren, of 42 stuks van elke waarde.	
			» grijs,
			» blauw,
			» geel,
	» oranje,		
	» groen.		

(Ik zag van deze tot heden niet de 5 c. lichtbruin op wit, bruin op groen en groen op oranje, maar twijfel niet of zij bestaan met de anderen.)

15 cent:

blauw, lichtbruin, lila en zwart.	} op grijs,	} = 12 exemplaren.	
			» oranje,
			» groen.

20 cent:

rood, blauw, lila, groen, lichtbruin, bruin en zwart.	} op wit,	} = 42 exemplaren.	
			» grijs,
			» blauw,
			» geel,
	» oranje,		
	» groen.		

Liefst 190 exemplaren! Geen wonder dat de Nederlandsche essays, door hunnen kolossalen overvloed in discreditie raakten.

In 1870 leverde zekere STAM te 's-GRAVENHAGE een koningskop in cirkel, zonder omranding, in twee typen, naar de schilderij van H. F. C. TEN KATE.

1^e Type. — Koningskop op effen grond in grooten cirkel.

Afzonderlijk gedrukt op groot, dik wit papier.

Zonder waarde: blauw, bruin, vleeschkleur, grijslila, zwart, oranje, groen.

2^e Type. — Zelfde kop in kleiner cirkel. Gedrukt in groep, dicht bij elkaar, op dik wit papier.

Zonder waarde: bruin, karmijn, zwart, groen.

Gelukkig werden beiden verworpen.

Opmerkingen. — Weder ontwerpen. — De groote koppen zijn, hoewel niet fraai, toch niet geheel af te keuren; de anderen zijn afschuwelijk.

Van de uitgifte 1872, (Juli,) gegraveerd, in Juni 1871, in de STAATSDRUKKERIJ te BERLIJN, eveneens naar de schilderij van H. F. C. TEN KATE, hebben wij, van de aangenomen tekening, de navolgende proeven.

Gedrukt van een plaat op gesatineerd dik wit papier:

5 cent, zwart, geelbruin, karmijn, bruinrood, groen, violet;
10 » » » bruinrood, blauw, » » ;
15 » » » karmijn, » » » ;
20 » » » » » bruinrood, » ;
25 » » » » blauw, groen, bruinrood ;
50 » » roodbruin, » » violet ;
2 1/2 Gld. zwart, midd. blauw ; 2 1/2 Gld. groen, midd. zwart;
» » , » karmijn ; » violet, » » ;
» » , » groen ; » groen, » violet ;
» » , » violet ; » blauw, » karmijn ;
» blauw, » zwart ; » violet, » groen.
» karmijn, » » ;

In hetzelfde type werd de aanvullingswaarde 12 1/2 c. gedrukt:

α. Op gesatineerd dik wit papier:

12 1/2 cent, lichtgeelbruin, blauw, karmijn, grijs, donkergrijs, parelgrijs, geel, groen.

β. Op gesatineerd dik wit papier, getand 14:

12 1/2 cent, lichtgeelbruin, blauw, grijs, donkergrijs, parelgrijs, geel, groen.

Opmerkingen. — Allemaal proeven.

Buiten de genoemde soorten zijn mij nog bekend:

5 c., blauw, (uitgegeven kleur,) ongetand;

5 c., roodbruin, ongetand; afdruk tijdens de bewerking.

Vreemd, zeer vreemd is het, dat in Nederland nog niet gezien is en als manco in de voorname verzamelingen voorkomt, de 25 c. karmijn. Wat is er met dat ding gebeurd? Uiterst toevallig, dat dezelfde proef ook in de essays-verzameling uit Parijs, ter Utrechtsche Tentoonstelling aanwezig, ontbrak.

In de eerste dagen van 1876 werd in de werkplaats der drukkerij te Haarlem een type voor drukwerk en tijdschriften vervaardigd. Dit type verscheen in December 1876. Wij hebben o. a. gezien, in de verzameling van Berger-Levrault, de volgende proeven:

1/2 cent, blauw, bruin, geelbruin, geel, blauw, rose, groen, violet;

1 cent, blauw, bruin, karmijn, geel, zwart, rose, groen, violet;

1 1/2 cent, blauw, bruin, geel, rose, groen, violet;

2 cent, bruin, rose, groen, violet;

2 1/2 cent, donkerblauw, lichtblauw, bruin, bruinrood, karmijnbruin, geel, lila, zwart, rose, groen.

Opmerkingen. — Eveneens proeven.

Van de 2 cent bestaat nog een proef in 't geel en van de 2 1/2 nog een in 't violet.

Er zijn ook proeven van de telegraafzegels, die in Januari 1877 verschenen. Het type werd vervaardigd in de drukkerij te Haarlem en goedgekeurd.

Wij hebben hiervan de onderstaanden ontvangen. De bladen tellen 5 rijen, elke rij heeft 5 zegels. De eerste rij alleen vertoont de zegels met gekleurden opdruk der waarde.

Op dik wit papier:

50 c., geelbruin en zwart;	1 Gld., geelbruin en zwart;
» blauw en zwart;	» blauw en zwart;
» lila en zwart;	» lila en zwart;
» groen en zwart;	» groen en zwart.

Zonder waarde: grijsgeelbruin, geelbruin, blauw, roodbruin, karmijn, grijs, geel, lila, groen.

Opmerkingen. — Dit zijn dus evenzoo proeven. In de opsomming zijn fouten ingeslopen. O. a. is de opdruk voor de »EEN GULDEN» niet zwart maar rood, m. a. w. de 4 stuks door Moens genoemd, bestaan niet. Het juiste is dat, en van de 50 c. en van de f 1.—, negen proeven bestaan, in de 9 kleuren, hierboven bij »zonder waardenaanduiding» genoemd. De opdruk is bij de 50 cent zwart, bij de f 1.— karmijn.

Ze zijn dus:

50 c., grijsgeelbruin, geelbruin, blauw, roodbruin, karmijn, grijs, geel, lila, groen, met zwarten opdruk »50 CENT»;

f 1.—, grijsgeelbruin, geelbruin, blauw, roodbruin, karmijn, grijs, geel, lila, groen, met karmijnen opdruk »EEN GULDEN.»

Deze exemplaren hangen verticaal met exemplaren zonder waarde-opdruk te zamen.

Ontstemd over aanvragen voor *essais* van personen, die dezelve niet van de firma Enschedé konden krijgen, gaf Zijne Excellentie de Minister last, de ontwerpen en proeven tot het uiterst noodzakelijke te beperken. Deze maatregel maakte een einde aan al die variëteiten, die op 't laatst den indruk gaven voor liefhebbers te worden gemaakt.

Deze is dan ook de reden, waarom voor de Koninginnezegels geene proeven werden gedrukt.

Opmerkingen. — Dit laatste gaat niet geheel op. O. a. vind ik in mijne verzameling een stel ongetande proeven, op dik wit papier van f 2.50, Koningin, Nederlandsch Indië, compleet met 18 stuks, nl.:

rand blauw,	midden bruin;	rand bruin,	midden blauw;
» blauw,	» karmijn;	» karmijn,	» blauw;
» blauw,	» rose;	» karmijn,	» bruin;
» blauw,	» geelbruin;	» groen,	» bruin;
» geelbruin,	» groen;	» groen,	» geelbruin;
» geelbruin,	» blauw;	» lichtrose,	» blauw;
» geelbruin,	» bruin;	» lichtblauw,	» lila;
» bruin,	» geelbruin;	» lila,	» lichtblauw;
» bruin,	» groen;	» lila,	» karmijn.

Ook ontwerpen voor de Koninginnezegels zijn bekend en vind ik in mijne verzameling, b. v. die van A. F. GIP, DELFT, in 1892 vervaardigd.

Het bekende portret van H. M. met hangend haar, links, in cirkel, omgeven door bladertakken, boven in schilden: »5» en »Ct.,» onderaan »NEDERLAND».

5 ct., zwart op wit.

Terzelfder tijd kwamen twee ontwerpen van J. W. K. BERDEN, 's-GRAVENHAGE, in.

Deze ontwerpen zijn waarschijnlijk gemaakt, met het oog op een kroningszegel, tenminste men vindt: Koningin Wilhelmina en de kroon op de ontwerpen. Zonderling komt daarbij het lohangend haar. Het portret is naar den toestand in 1892, terwijl de verdere uitvoering op den toestand in 1898 wijst. Het eerste ontwerp toont de buste van H. M. naar rechts met groote kroon in cirkel. Dit geheel wêr in ruitvorm. Rechts (dus vóór den neus) in verticalen boogvorm: »WILHELMINA», links (achter het hoofd): »KONINGIN». Opschrift in band; boven: »NEDERLAND», beneden rechts: »ZEGEL» en »5 CENT.»; onder: »NEDERLAND», links: »Rs» rechts: »Pt»; links beneden: de Nederlandsche leeuw in ruitvorm.

Het tweede ontwerp toont de buste van H. M. met kroon naar

links, direct in ruitvorm. Links voor den neus: $\begin{matrix} W \\ IL \\ HEL \\ MIN \\ A \end{matrix}$

rechts achter het hoofd: $\begin{matrix} K \\ ON \\ ING \\ IN. \end{matrix}$

Boven »RYKSPOSTZEGEL», Hieronder links: »5» rechts: »T»;

onderaan: de 2 leeuwen, houdende het Nederlandsche wapen in schild. Geheel onderaan: »NEDERLAND», Zij, die deze ontwerpen zagen, waren eenstemmig van oordeel dat ze niet waren, zooals men zewenschte. Gelukkig zijn ze »ontwerpen» gebleven!!

Domburg, Juni 1898.

VAN KINSCHOT.

N.B. Het Bestuur heeft van deze zeldzaam schoone verhandeling eenige afdrukken in 8o boekformaat, met titel en omslag, laten vervaardigen. Dit boekje, dat tot de Hollandsch philatelistische Bibliotheek behoort, wordt onzen leden zeer aanbevolen. Het boekje is 29 blz. groot; de tekst, in sierrand gesteld, is allerkeurigst door den drukker, Eduard IJdo, uitgevoerd; het aantal exemplaren is zeer beperkt. Aanvragen met geldbedrag te richten tot den Heer A. C. W. Roodenburg, J. P. Coenstraat 23, 's-Gravenhage. Men zie de Vertrouwelijke Mededeelingen. (DE REDACTIE.)